

מסלול הכאב המפוכח

קל לקרוא את ספר שיריו החדש של רמי סערי רק כהתחשבות צינית-מרירה עם האקדמיה ועם הקיום הישראלי, אבל בשיריו הטובים יותר עולה התבוננות פואטית אחרת, שסערי נחשף בה במיטבו - מאופק, כואב ומפוכח

מעין הראל

15 באפריל 2008

טבעות השנים

רמי סערי. הוצאת הקיבוץ המאוחד, 75 עמ', 52 שקלים

ממש לפני הסוף, בשיר שלפני האחרון בקובץ שיריו החדש, מנסה רמי סערי לפייס את מבקריו: "אכן, תתלוננו, הספר הזה איננו/ דומה לקודמו; איפה חוש ההומור?/ איפה המסכות הפואטיות?/ איה המרדף הבלתי-פוסק/ מארץ לארץ, מאדם לאדם/ אתם צודקים, מן הסתם, אוהבי חיי, / מוקירי זכרי: גבי לאקדמיה, / פני למצב, ומצב רוחי פה ושם" (עמ' 74).

ואמנם, קל להתפתות ולתאר את שירי הספר הזה כשירים שעיקרם התפכחות מרירה מן "המרדף הבלתי פוסק" אחר כבוד, תהילה, אהבה או תחבולות פואטיות. סערי כותב שירים שאת חלקם אפשר להגדיר כדיבור סרקסטי, כועס, על עולמות שבהם היה בן-בית עד לא מזמן. התחושה הזאת עולה בעיקר מהשירים האנטי-אקדמיים שלו, שבהם הוא מציג את מגדל השן שעל הר הצופים בירושלים כ"מושב לצים מכובד" (עמ' 54), ומונה את הסיבות שבגללן "לא קיבלתי תקן", וכן מהשירים שבהם הוא שב ומזכיר את "עקרותם של המחקרים"; מביקורתו הגלויה על "מעמד המורים" ומתיאורו את "בריחת המוחות" הפרטית שלו. אבל חצי הלעג הביקורתיים אינם מופנים כלפי העולם האקדמי בלבד, אלא גם כלפי זכרו של "הבית" הישראלי, של הקיום הישראלי, שהמטונימיות השיריות שלו הן הגעגועים המוגחכים "לסומסום על הבורקס / ולצהוב הכימי של מיץ האשכוליות" (עמ' 45).

סערי מוחה ישירות על ה"סחי שאת כנף החלום כבס" (עמ' 53), ועל אותו "מקסם שרב ושווא" ישראלי (עמ' 55). נראה כי הוא אינו נזקק עוד לתחבולות פארודיות כבשירי "התשבץ של פסטיבל המשוררים" שלו, שפורסמו לפני שלוש שנים. קל, אם כן, לקרוא את שירי "טבעות השנים" רק כשירי חשבון ציניים-מרירים, גלויים. אבל לא כדאי. אולי כי מאחורי כל זה מסתתר כאב גדול. מהקריאה בשירים הטובים יותר בקובץ עולה התבוננות פואטית אחרת: מאופקת יותר, מפוכחת אבל כואבת - בעבר, בזמן, באהבה שהיתה ואינה, ב"טבעות השנים". בהתבוננות הזאת נחשף סערי במיטבו.

בכמה מקרים שירי הספר הזה הם מעין התכתבות מאוחרת עם שירי "מסלול הכאב הנועז", ספר שיריו המטלטל של סערי מ-1996, שיצא לאור לאחר ניסיון ההתאבדות שלו, ונכתב מלב-לבו של כאב ההתרסקות: "ראיתי את הקומות/ מסתחררות במהירות זאת מתחת לזאת, / והבנתי שתור החבטה אכן קרב ובא", כתב אז סערי במחזור השירים "ארבעה צעדים מהמוות".

תריסר שנים לאחר מכן, החבטה עדיין נרשמת במלים. הטובים שבין שירי "טבעות השנים" הם התרשימים האלה, שנחקקו בגוף, מין פוסט-מורטם לאחר שנים של גוף חי-מת. הנפילה היא עדיין מהדהדת במלים: ב"טיפול נמרץ" שב סערי ומזכיר את "רסיסי התשוקה/ שצנחו בודדים כמו שרידי זיקוקין" (עמ' 14); ב"רפאים מלילות פומפי" מראות העיר החרבה הם מטאפורה לשרידי הכאב שנותרו בגוף, שרידי האהבה המסרבת להתפוגג, כשעצמות הרגליים שנפגעו "מתעקשות (...) לא למחות את שמ? מזכרן" (עמ' 26).

שרידים, נשאים של זיכרונות, אותות וסימנים מן העבר נזכרים שוב ושוב בשירים הללו. לחלקם, כמו לדמות האהוב שהיה ואינו, יש ממדים מיתיים כמעט: הבערת אש, חילול קודש, כפירה, סכנה רדיואקטיבית. באחד השירים המרגשים בקובץ, בחריזה מוקפדת, מתוארים החיים בלעדי האהוב שאינו כמוות: "כבר ארבע שנים מאז שמתי, / ועודך בקצה האחר של הים", חותם הדובר את שירו ("12.3.1996", עמ' 15).

החוויה הזאת, של דובר שהוא מעין מת-חי, עולה גם מתוך תחושה של פיצול שמאפיינת רבים מהשירים: לעתים קרובות דומה כי הוא נע בין שתי נשמות, בין דמותו של האחר שכמו נטמעה בו, לבינו. האחר-האני, האהוב בן אותו המין, הוא גם מקורו של הדיבור השירי: "ומלים מוסיפות לנבוע ממך/ שהרי היית בי לפני עצמך" ("הקרנה", עמ' 25). הפיצול או הכפילות הזאת קשורים ישירות גם למצב של תלישות מרחבית-קיומית: אולי משום כך, גם בתוך נועם האהבה של ההווה מצויות "החותמות שהטביעה/ בדרכון חיי הגלות מן החלומות" (עמ' 12), ולא בכדי חוזרות כאן מטאפורות רבות של נסיעה.

כמו בקובצי שיריו הקודמים, גם כאן מצטייר הדובר של סערי כבן-בלי-בית, נע ונד בעולם, וגם בין השפות: הוא עובר בבתי נתיבות; נוסע בין בוסטון לליסבון; סובל מ"עודף טיסות"; מצוי ב"מסע מתמשך" ב"מולדת האוניברסלית"; רואה את הבתים ה"נתלשים מגדת הנהר" (עמ' 73), ועם זאת מבקש עדיין מולדת, בית, מקום. אולי מפני שגם השיבה אל האהבה היא שיבה למקום. האם השפה היא מולדת? האם "דרכון הדם" מוחלף במלים? לעתים דומה כי המולדת המילולית היא מעין מולדת נפשית ארכאית, רחוקה. אולי משום כך נוגעות ללב במיוחד השורות שבהן מצהיר סערי כי "למקומות המושכים אותי באמת/ אין לרוב טיסות. באוטובוסים, / על סוסים, ברכבות או ברגל/ מגיעים אליהם, אם מגיעים" (עמ' 64).

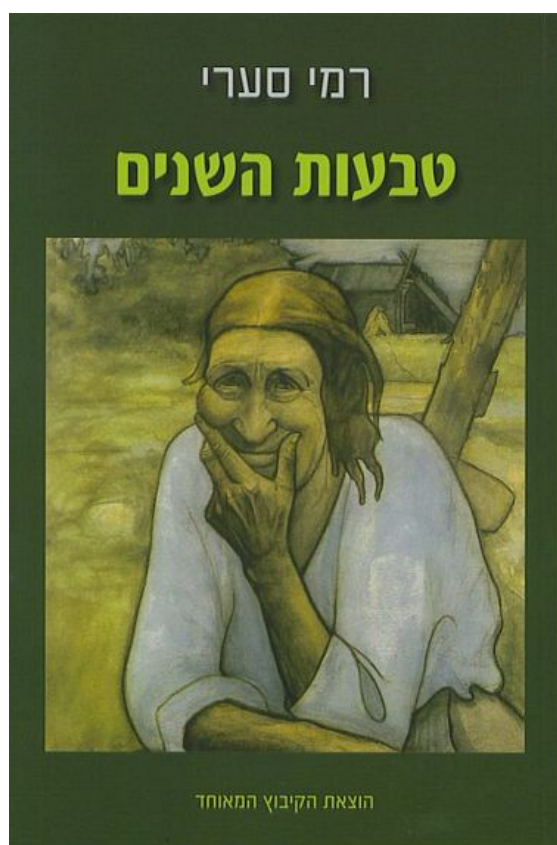
ההגעה הזאת אל מקום ממשי מתרחשת לעתים רחוקות בשירים. אך לעומת זאת, אחד המוטיבים המרכזיים בהם קשור דווקא לזמן. זהו העיסוק ב"טבעות השנים" - אותם סימני גיל הנחקקים בעץ, הנכתבים בגוף ורומזים לכך שרישומו של הזמן, אולי בניגוד לזה של המרחב המתעתע, חסר הקביעות, הוא זה שבו אפשר להתבונן, הוא זה שבאמצעותו אפשר למדוד, והוא המאפשר מעין השלמה ונחמה. הטבעות הללו שבות וחוזרות בשירים: לעתים הן טבעות של ממש - כמו זו שנתנה לו אמו של הדובר בשיר בשם זה. לעתים הן קיימות למרות "האיוולת הזאת של המספרים" ושל מעשה המדידה בכלל ("מורשה", עמ' 63). במקרים אחרים אלה הן הטבעות המצוירות בגוף: אותן "טבעות שחורות" של חוסר שינה מסביב לעיניים,

שבשיר אחר מונחות עליהן "רטיות בבונג" (עמ' 60). אבל הן קיימות גם בהעדרן, והן המאשרות גם את הקיום המשוחרר מהן, שכן "גם כשנפלות הטבעות/ נשארות האצבעות", כפי שנאמר בשיר הראשון בקובץ ("אות לבאות"). אלה הן האצבעות שבהן אפשר לגעת מחדש, וללטף, ולהמשיך לכתוב.

רמי סערי

משורר ומתרגם, יליד 1963. תירגם לעברית ספרים משפות רבות, בהן אלבנית, הונגרית, פינית, קטאלאנית ועוד. חתן פרס ראש הממשלה (1996 ו-2003) ופרס טשרניחובסקי (2006). בין ספריו: "מסלול הכאב הנועז" (שוקן, 1997), "השוגון החמישי" (הקיבוץ המאוחד, 2005).

מעין הראל מלמדת במחלקה לספרות עברית באוניברסיטת בן גוריון

“הארץ”, ספרים

<https://www.haaretz.co.il/literature/1.1318726>